

JÓKAI MÓR

EGY MAGYAR
NÁBOB

fapadosknyv.hu

Jókai Mór: Egy magyar nábob

Jókai Mór
Egy magyar nábob

(Részlet)

Regény

(Részlet)

Fapadoskonyv.hu Kft.

Fapadoskonyv.hu Kft.
honlap: www.fapadoskonyv.hu
e-mail: info@fapadoskonyv.hu

Borító: Rimanóczy Andrea

ISBN 978-963-299-417-8

I. Egy különc 1822-ből

Rút, fergeteges idő van odakünn a pusztán, az ég felhős, a föld sáros, szakad az eső két hét óta, mint a parancsolat; minden ér kiáradt, kiöntött, nád terem a búzavetés helyén, gólya szánt, kácsa költ a drága tengeri közt.

- Medardus napján kezdődött az ítéletidő, már ez negyven napig majd így fog tartani, márpedig ha így tart, akkor nem tudom, ki lesz az a Noé, ki e parciális özönvízből embert és barmot kiszabadít.

E sajnos észrevételt nemzetes Bús Péter uram tevé, ki a kegyetlen sors által arra volt hivatva, hogy a keresztúti gáton nemes Szabolcs vármegyében a vendégekkel veszekedjék, a Törikszakad csárdának lévén kocsmárosa.

Szép menedék volt a Törikszakad csárda a keresztúti gáton, melyben Bús Péter uram volt a kocsmáros. Nevét nem őseitől nyerte e derék ház, hanem érdemekkel szerzé, mert amíg azt elérte az utas, törni vagy szakadni kellett ad-dig valaminek.

Kivált ily kedves időben, midőn megerednek az égnek csatornái, és eszébe juttatják az embernek, hogy mennyivel jobb volna, ha inkább a földnek volnának csatornái; ekkor nem állna meg a tó kétfelül a gát mellett, fenéig áztatva azt keresztül, hogy aki vesztére belehajt, ott vénül meg benne, vagy a hátán hordja ki a szekerét.

Estére kezd már az idő járni. Bús Péter uram a szántóföldről jött meg lóháton; csak úgy lassan dörmög-dél magában, mert a pipáját restelli a szájából kivenni azért, amit mond. Az a pipa azért látszik feltalálva lenni, hogy az embernek legyen mivel bedugni a száját, hogy ne káromkodjék annyit.

- A szénát boglyástul elvitte az ördög, a búza a földön fekszik, mind az ördögé lesz. Beleütött az egész gazdaságba a mennydörgő ménkű!

Mert a pusztai kocsmáros nem abból él, hogy bort ad el, hanem gazdálkodik, s nála a csaplárság csak szinekúra.

Míg így háborog magában, egy kétes némbéri alak – kiről hirtelen nehéz megítélni: felesége-e, vagy szolgálója – a gát tulsó végére mutat, mely a Tisza felé visz.

- Nem valami hintó jön ott?

- Hiszen csak az kellene még, hogy most meg vendéget hozzon az istennyila – szól Bús Péter morogva, s oda se néz, hanem bemegy a konyhába átázott bundáját kiteríteni a tűzhely elé, s csak ott dörmögi el a többit. – Azt sem tudom, ha a kenyérünk elfogy, hol kapunk másikat pénzért? Én pedig senki fiáért nem koplalok.

Végre mégis kitekint az ablakon, letörölve róla az izzadságot, s megláta egy hintót jó tova négy postalóval lubickolni a gáton, s megnyugtató legyintést téve felé kezével, vigasztalódottan monda:

- Nem ér az MA ide.

Azzal kiült a kapu elé, s pipáját félrevágva szájában, elnézte boldog nyugalommal, mint kárhozik el négy ló szekerstül a hosszú gáton. A nehéz kasornya magas rugóin akkorákat vetődik, hogy szinte felbillen, de két ember fogja kétfelől, s ahol zökkenő jön, majd egyik, majd másik nehezedik a lépcsőkre, ahol pedig aztán istenigazában levág a kerék tengelyig, s mind a négy ló kiáll, elébb kikiabálják magokat a lovakra, azután nekifanyalodnak, kapával, doronggal kiássák, kiemelik a kereket, a küllőkről lefaragják az egy tömeggé vált sarat, s annál nagyobb diadallal mennek aztán ismét néhány lépést.

Bús Péter uram nézi igaz predestinációt hívó képpel a más veszedelmét, a hajszolás, ostopattogás hangja elhat olykor a fülébe; de biz ő nem bánja; volna ugyan négy jó paripája, mellyel ha segélyére menne az érkező vendégnek, úgy kirántaná a sárból, hogy a szeme is szikrát hányna; de minek az? Ha a végzetek könyvében az volt megírva, hogy az a hintó szerencsésen a csárdáig jusson, akkor így is eljut,

ha pedig az van róla határozotva, hogy a sárban megfenekelvén, ott virradjon, akkor úgy kell annak megtörténni, s kár volna a gondviselés útjait bevágni.

Végre csakugyan mind a négy kerekével úgy levág a hintó éppen a gát közepén, hogy sem előre, sem hátra nem lehet azt mozdítani.

Emberek elrekedtek, hámok, istrángok elszakadtak, lovak lefeküdtek a sárba, az idő is elsetétült szépen. Bús Péter uram könnyebbült szívvel verte pipája hamvát a tenyerébe. Hála istennek, ide ma nem jön vendég, s örült a lelke, midőn kapuján befordulva az üresen álló kocsiállást megpillantá, melyben kedélyesen veszekedtek az éjszakai álláson összekapott apró baromfiak. Maga is lefeküdt mindjárt egész háznépével, mert a gyertya drága – még a tüzet is kioltá; s ott bundáján heverészve s utolján égő pipáját szortyogtatva elmélkedik afelett, hogy milyen balgatagság ilyen moslék időben útnak indulni valahová!

... Míg Bús Péter uram csendesen aluszik az Úrban, jön másfelől házára a veszedelem: a túlsó oldalon. Nyíregyháza felé nincsen ugyan gát, hanem szabadon járhat alá s fel a víz, amerre neki tetszik. Ismeretlen ember ha nekibódorodik e söppedéknek, tegyen testamentomot, mert ott vész, ellenben akik ismerősök a föld titkaival, könnyebben eljönnek rajta, mint a csinált úton, sőt vannak kocsisok, akik sokáig betyárkodtak a vidéken, s azalatt úgy kitanulták a laposok és dombosok minden tekervényeit, hogy késő éjszaka is keresztüljönnek rajta bármilyen hintóval.

Már közel lehet az éjfélnél, mert a Törökszakad csárda kakashai egyre-másra kezdenek kukoríkolni, midőn világosság kezd támadni a sömlyéken. Tizenkét lóhátas ember jön égő fáklyákkal, egy hintót s egy szekeret fogva közre.

A szekér elöl megy, a hintó hátul, azért, hogyha gödörbe talál tévedni, a szekér dűljön fel, s a hintó okuljon a példán, és kikerülje a helyet.

A fáklyát vivő férfiak mindnyájan sajátságos egyenruhát viselő hajdúk.

Fejeiken csákos kalpag, fehér lószőr bokkrétával, derekukon piros dolmány sárga zsinórral, melyre farkasbőr kacagány van vetve a szakadó zápor ellen. Nyeregkápájába mindegyiknek fokok van akasztva és két pisztoly. Ővig csak megjárná a gúnya, de azon alól kurta rojtos vászon lábvaló következik, mely sehogy sem akar illeni a skarlát posztódolmányhoz.

Most lássuk a szekeret; négy jó mokány ló van eléje fogva, miknek serénye csaknem a vízben úszik, a gyeplút egy betyárképű vén kocsis kezeli. Alszik a jó fiú, mert hiszen lovai jól tudják az utat, s csak olyankor ébred, ha megrántják a kezében a gyeplút; akkor aztán nagyot cserdít közé, és még ő haragszik.

Benn a szekérben nagyon furcsán ülnek; mert noha a hátulsó ülés nem látszik elfoglalva lenni, mégis az első ülésbe helyezkedék két bizonytalan külsejű férfiú háttal a kocsisnak; kicsodák, micsodák? Azt hirtelen kivenni nem lehet, mert úgy el vannak téve gubákba, fejükre levén húzva azoknak kámzsája, hogy semmi emberi ábrázat azokból nem látszik, azonfelyül jócskán alusznak is; lóg-lóg mind a kettő feje jobbra-balra, s csak néha-néha hőköl fel hol egyik, hol másik, hol mind a kettő, aszerint, amint a lőcsbe vagy egymásba ütődnek fejeikkel, s olyankor kiegyenesedik, mintha elszántan mondaná: „Már most igazán nem alszom!”. A másik percben aztán újra elalszik.

A szekérderék be van fedve pokróccal, melynek domborulásairól azt lehet gyanítani, hogy nagyon sok mindenféle van alatta. A hátulsó ülésen néha-néha megmozdul a pokróc, s azt engedi hinni, hogy ott mégiscsak kell valami élő állatnak létezni, ki iránt való tiszteletében a két úriember a rosszabb ülést foglalta el; míg végre csakugyan hosszas küszködés után a ráterített pokróc alól kibirkózza magát a rejtélyes valaki, s kidugja fejét a világba egy gyönyörű szép - agár. Tehát őt illeté az elsőbbség! S ezt jól látszott érezni; felült két lábra a szekérben, s méltóságteljesen ásított egy nagyot, azután megvakarta kegyelmes füleit hosszúságos lábaival, megrázta a nyakán

csengő-bongó acélláncos örvét, s minthogy egy impertinens éjjeli bögöly erővel ismeretséget akart vele kötni, azal nagy vitába elegyedett, utána kapkodva s nagyokat csatantva fogaival. Miután ezt a mulatságot is megunta, alvó társaira vetette figyelmét, s éppen leereszkedő kedélyben levén, midőn a hosszabbik férfiú szundikáló állapotában nagyokat bókolt előre, a humorisztikus agár felemelé első lábát, és végighúzá annak orcáján. Az nagyot dörmögött rá:

- Ne izéljen a tekintetes úr!

Most lássuk a hintót.

Öt telivér ménlő van eléje fogva, csak úgy hányja-veti a cifra cafrangot mindegyik a fején; kettő a rúd mellett, három ló van elöl, mind a három nyakán csengettyű lóg, hogy messziről meghallja a szembejövő a neszt, s előre kitérhessen.

A bakon vén kocsis ül prémes bekecsében, kinek azon egy instrukciója van, hogy akármerre jár, soha hátra ne merjen tekinteni a hintóba, mert rögtön főbe lövetik.

Minthogy azonban mi nem félünk a főbelövethetéstől, nézzük meg, ki van ottan.

A kocsi ernyője alatt egy éltes férfi ül torkig farkasbőr bundába takarva, fejébe nagy asztrakán süveg van húzva egész a szeméig.

Belőle sem látszik egyéb az arcánál, de az arcvonások és e szemek oly szokatlanul képesek meglepni a szemlélőt; egy eltévedt lélek látszik e szemekben, mely tán döntő nagy eszmékre volt hivatva, s fátuma, környezete, elhagyatása miatt kereste a szokatlant a kicsiségekben, s most mintha önmagán bámulna el, oly mereven tud nézni; az egész arc kövér, de színtelen tekintetével, nemes vonásaival, de melyek mind oly bizarr szegletekké vannak elferdülve, e durva szemöldök, az elhanyagolt bajusz oly visszataszító hatást okoznak első tekintetre, pedig ha tovább nézné az ember, lassankint kibékülne minden vonással; kivált midőn szeméit behunyja, s az álom elsimítja a dúlt körvonalakat, oly ós patriarkális tekintetet vesz föl ez arc, hogy az ember atyjára gondol utána. De ami még feltűnőbbé teszi őt, ez azon külö-

nös körülmény, miszerint mellette kétfelől két parasztleány ül szorosan melléférközve, két pirosposzsgás leányzó, kiknek komoly, sőt mondhatni aggodalmas arcáról azt lehet következtetni, miszerint nem pusztán csintalan tréfa ülteté őket az öregúr mellé.

Az agg férfi fázik a hűvös, nedves éjszakában, a farkabőr bunda nem képes testét melegen tartani, azért ültették mellé a két fiatal pórleányt, hogy azoknak életerős magnetizmusa kölcsönözzön meleget szétbomladozó életműszereinek.

Az ember sietett élni, és hamarabb megszűnt élni, mint meghalt volna, úgyhogy most csak egy eleven hazajáró lélek, ki eltompul, elfásul, s csak akkor kezd újra élni, ha valami új inger, valami új mámor, bohó, bizarr, rendkívüli eszme, vágy, gondolat felébreszti lelki tetszhalálából.

Most is az hozza távol fekvő kastélyából éjszakának idején, hogy egész éjjel nem tudott aludni, nem találta semmi- ben örömet; végre azt gondolta ki, hogy elmegy a Töröksza- kad kocsmárosra veszekedni, abba mindenáron beleköt, az különben is mérges fog lenni, hogy éjjel fel kell neki kel- ni, és káromkodni fog, ha enni-inni kérnek tőle, amiért ő azt azután jól megvereti hajdúival. A kocsmáros nemesem- ber, az egész tréfa kerülni fog egypár ezer forintba, de a multság megér annyit.

Ezért fellármázta embereit, befogatott, fáklyát gyújta- tott, s éjszakának idején tizenkét hajdúval nekiindult az úttalan sömlyéknél, magával vivén minden enni-innivalót, ami szükséges leendő a megtörtént tréfa után rendezendő lakomához, nem feledkezvén meg egyúttal azon három sze- mélyről, kik leginkább szokták mulattatni, s kik ott vitet- nek elöl a másik szekéren; egyik a kedvenc agár, másik a cigány bohóc, harmadik a tányérnyaló poéta, kik ott egy társaságban ülnek szépen.

Így halad végig a zimankós éjben a bizarr csoport tüzskölő paripával, sziporkázó fáklyáival a sík vízúton keresztül a Törökszakad csárda felé, mely nagy tetejével úgy tűnik elő egy távol dombon, mint valami vár, megnagyítva az éji látás csalódásától.

Odaérve meghagyatott az egyik hajdúnak, hogy verje fel a kocsmárost, és beszéljen vele per *kend*.

Akik ismerik a magyar nyelvet, tudni fogják, hogy ez a „*kend*” szó nem fejez ki valami hízelgő megszólítást, és hogy azt nemesembernek mondani, még ha kocsmáros is, valóságos injúria.

Márpedig nemes Bús Péter uram híres volt arról, hogy nála nem sokat kellett instálni egy kis gorombaságért, és semmit sem lehetett olyan könnyen kapni tőle, mint összeszidást; egy görbe nézés elég volt rá, hogy az emberbe belekössön, s ha valakinek a képe nem tetszett neki, vagy okoskodni próbált az ellen, amit ő mondott, avagy megszólítás közben elmulasztá őt *nagy uramnak* címezni, annak úgy kitette a szűrét, mintha benn sem lett volna; azt a merényt pedig, hogy őt „hallja *kend*”-nek szólítsa valaki, csupán egyszer mert megpróbálni két *jó futó* pataki diák; azok is annak köszönjék, hogy elbújtak a sásban, megszabadulásokat, mert utánok indult lóháton, s meg akarta őket vasvillázni.

Tehát *ezt* a derék urat kelté fel ilyen szavakkal egy hajdú, pogány dörömbözést mívelvén az ablakán:

– Keljen fel *kend* szaporán, kocsmáros! Jöjjön *kend* ki gyorsan, és szolgáljon *kend* ízibe!

Bús Pétert mintha kiöntötték volna e szóra az ágyából, kiugrott, kapta a fokesát, s vezettségében az almáriomba ment be a konyhaajtó helyett.

Amint azonban kitekinte az ablakon, s meglátta azt a sok fényes cselédet, kik egész bevilágíták a házat fáklyáikkal, mindjárt megtudta, kivel van dolga. Észrevette, hogy őt bosszantani akarják mulatságból, s föltette magában, hogy csak azért sem fog bosszankodni.

Mindjárt szépen felakasztotta szegre a fokost, fejébe nyomta báránybőr süvegét, s bundáját vállára kanyarítva kilépett az udvarra.

Az érkezett vendégek már akkor mind a tornácon voltak; középen, testőreitől körülvéve maga a nagyságos úr, hosszú, térdig érő nagy aranygombos atillában, testének terjedelme miatt fejét kissé hátratarva s egy nagy aranyfejű spanyolnád botra támaszkodva. Most tűnt még csak ki, mily rosszul illik arcához e gúnyos, kötekedő kifejezés, mely egészen kiforgatta azt jovialis vonásaiból.

- Jöjjön közelebb kend! - kiálta a kocsmárosra erőtetten, felcsapott hangon. - Nyisson kend nekünk szobákat, és készítsen vendégséget; bort nekünk, tokajit és ménesit; fácánhúst, árticsókát meg rákfarkat!

A kocsmáros levette nagy alázatosan a süvegét, és kezébe fogta, s nagy csendes hidegvérrel viszonzta:

- Isten hozta a nagyságos urat nálunk; mindennel szolgállok, amit csak parancsolt; csupán csak azért kell engedelmet kérnem, hogy tokaji és ménesi borom nincs, a fácánjaim még nem híztak meg, a rákok pedig, amint tetszik látni, mind belefúltak a nagy vízbe, hacsak ezt a tizenkét rákot itt konyhámra nem adja nagyságod.

Ez célzás volt a hajdúk skarlát montúrája, s az ötlet azonnal félrevitte a nagy úr figyelmét. Tetszett neki, hogy a kocsmáros csak úgy komázik vele. Ezt nem várta, és még jobban mulattatá.

A cigány bohóc eközben előtolta fekete pofáját, mely vetekedett akármelyik szerecsennel, s két sor fehér fogát a kocsmárosra villantva, ujjain kezdé elszámolni, hogy neki meg mi kell.

- Nekem nem kell egyéb, mint egy tál kolibrimadár-tojás, szoptatós óznek a vaja meg a kecsége porcogójából főzött kocsonya; sohasem élek egyébbel.

- Kár az ilyen úri gyomorba - szólt Bús Péter -, szolgállok inkább egy kis *cigány*pecsenyével.

- De már azt kikérem! - kiálta a bohóc. - Az nekem atyámfia, azt nem szabad megsütöni.

A nagy úr kacagni kezdett ez ízetlen tréfákon; neki az ilyenekben telt mulatsága, s hogy a kocsmáros eltalálta a kedvét, egészen megváltozott iránta való szándéka.

- Hát mit tud kend adni vendégeinek? - folytatá a vitatkozást.

- Mindent biz én, nagyságos uram; csakhogy amim volt, az elfogyott, amim pedig lesz, az messze van, amim pedig volna, az nincs.

A nagy úrnak annyira megtetszett e körülírása a semminek, hogy hahotára fakadt rajta, s kívánta megörökíttetni.

- Hol van Gyárfás? Hol kuttog a poéta? - kiálta összevissza; pedig ott áll mellette a jámbor, hátul összetett kezekkel, sovány, száraz, bőrré vált orcával kedvetlenül szemlélve az egész mulatságot. - Frissen, Gyárfás, ízibe! Mondjon kend verset erre a csárdára, hol az emberek nem kapnak enni.

Gyárfás úr lehúzá szemöldökét, száját feltolta az orráig, s ujjá hegyével megbökve homlokát, ex tempore kiugratá a distichont:

„Enni ha nem hoztál ide, állhat előtted üres tál; Böjt vagy on itten örök, nem megy el itt a török.”

- Micsoda beszéd már ez! Hát mi köze ehhez a csárdához a töröknek?

- Nagy köze van - felelt nyugodtan Gyárfás. - Minthogy a töröknek enni kell, különben nem mehet, itt pedig nem kap enni, tehát a vers tökéletes.

- Szarva között a tölgye - monda rá a nagy úr, s azzal mintha hirtelen valamit meglátott volna, ismét a kocsmároshoz szólt:

- Van kendnek egere?

- Nem az enyimek, mert én csak árendás vagyok a háznál, hanem van elég, s ha egy-kettő elfogy, nem kell róla a tisztartónak számot adnom.

- No, hát süttessen meg kend nekünk egy *egeret*.

- Csak egyet?

- Hát mi a gutát? Csak nem pokol a béle ennyi embernek, hogy eggyel be ne ériék.

- Szolgálhatok vele - monda a kocsmáros, s rögtön hitta magával a macskákat a kamrába. Csak a mángorló köveit kellett megbolygatni, azután válogathatott bennök az ember, azahogy a macska.

Különben az egér olyan szép, kedves kis állat, én meg nem foghatom, miért irtóznak tőle. Csak olyan, mint a mókus, mint a tengerimalac, miket szobában tartanak, cirógatnak, játszadoznak velük, csakhogy még azoknál is ügyesebb; olyan finom kis orra van, csinos, kedves fülecskéi, parányi pici lábai, furcsa, komikus nagy bajusza s olyan ragyogó, fekete szemei, mint a gyémánt, s mikor játszik, mikor cincog, mikor feláll fonni két lábra, oly ügyes, oly módos, mint akármely más állat.

Attól, hogy a rákot megfőzik, senki sem irtózik, az asztalra tett csigától senki sem szalad el, pedig azok sokkal iszonyúbb állatok az egérnél, mi van hát azon elszörnyednivaló, hogy egy egeret megsütnek? Kivált, mikor az Kínában a legnagyobb delícia, úrias nyalánkság, melyet kalitkában hizlálnak dióval, mandulával, s csemegeképp adnak fel az asztalra.

Egyébiránt az egész társaság meg volt győződve felőle, hogy ebből a leggyönyörűbb tréfa fog kerekedni, s előre nevetett magában mindenki.

Bús Péter uram ezalatt felnyitá egyetlen nagy, pajtányi szobáját az úri vendég számára, melynek egyik szegletében volt egy üres nyoszolya, a másikban pedig egy fogas. Az ember válogathatott, ha nem tetszett hálni a nyoszolyában, hálhatott a fogason.

A hajdúk azonban lepakolván a szekérről, párnákat, szőnyeget, tábori székeket és asztalokat hurcoltak elő, s egy perc alatt úri lakká varázsolták az üres, kongó termet. Az asztal tetézve rakatott meg ezüstitálakkal és billikomokkal, s nagy ezüstvedrekben jég közé eltéve nyújtogatók fel karcsú nyakaikat a metszett velencei kristályedények, mik csábító tartalmat látszottak ígérni.

A nagy úr végigfeküvék a számára elkészített tábori ágyon, hajdúi lehúzták lábáról a nagy sarkantyús csizmákat, az egyik parasztleány a fejéhez ült, kezeivel gyér ősz hajában kapargálva, a másik pedig az ágy végéhez, flaneldarabbal dörzsölve lábait. Gyárfás, a poéta és Vidra, a bohóc ott álltak előtte, távolabb a hajdúk, ágy alatt az agár.

Ilyen környezete volt Magyarország leggazdagabb urai egyikének: hajdúk, bohócok, parasztleányok és agarak. Különben mind szemenszedett nép; a hajdúk a nép legizmosabbjaiból, a porleányok legszebbjeiből válogatva, a bohóc a legfeketébb species, melyet cigányok között található, s a poéta olyan fűzfáról szakadt, amelyet csak a két hazában valaha lőni lehetett.

Mindig létezett ez a fajta tollatlan kétlábú állatoknak, melynek a költő név csizma volt, amelyben járt; mely csavargott úrtól úrhoz, írva és nyomatva köszöntő, beköszöntő, üdvözlő és magasztaló, installationalis, restaurationalis, gratuláló verseket úri mecénások névnapjaira, születésnapjaira, főispáni beiktatásokra, lakodalmakra és keresztelőkre, nemkülönbön halálozásokra, csúffá téve önmagában a költő szép nevét. Egpár példány a régi jó időkből máig is fennmaradt, kik palotáról palotára henyességgel és hízelgéssel keresik kenyeröket. Elég keserű kenyér.

Ezalatt megsült az egér. Maga a kocsmáros hozta be feltevé egy roppant nagy ezüstitál közepére szíjáccsá faragott torma közé, a szájába zöld petrezselyem téve, ahogy egy bizonyos más állatnál szokták.

Letevék az asztal közepére.

Legelőbb a hajdúkat kínálta vele sorba a nagy úr. Nem tetszett nekik. Csak a fejöket csóválták; végre a legöregebb kirukkolt a szóval:

- Hátha ezt a csárdát nekem adná a nagyságos úr, kocsmárostól, hozzányúlnék-e?

Ekkor a poétára került a sor.

- Pardon, grácia, nagyságos uram! Majd én csak verset írok arra, aki megeszi.

- No, hát ide, Vidra. Kapd be ízibe!

- Én, nagyságos uram? - szólt az, mintha nem hallott volna jól.

- No, mit félsz tőle? Mikor a sátorban laktál, egy ökröm megdühödött, s ti megettétek.

- Meg biz azt, még ha egy hordó bora megdühödött volna a nagyságos úrnak, azt is megittuk volna. Akkor volt az!

- No, hát csak szaporán, a tál tisztességéért.

- De ilyen állattal nem hadakozott ám az öregapám sem.

- Légy különb az öregapádnál.

- Különb leszek - száz forintért! - szólt a bohóc, kondor haját körülvakargatva.

A nagy úr dolmánya zsebébe nyúlt, s kivett belőle egy nagy degesz tárcát, melyet felnyitva látni engedé a sok szép *veres szemű* bankót.

A bohóc fél szemmel a tömött tárcába sandítva ismétlé még egyszer:

- Száz forintért, nem bánom, megteszem.

- Hadd lássuk.

A bohóc kigombolá frakkját (mert melleleg mondvá, a nagy úr frakkban járatta a bohócát, mint amely öltözet előtte igen különösnek tetszett, s gyakorta a legújabb divatok szerint öltözteté őt fel, amint jöttek a bécsi zurnálokban, hogy majd halálra kacagta magát fölötte). Tehát kigombolá frakkját, ostoba gömbölyű képét négszegletesre húzta, néhányszor alá s fel tolta mozgékony fejbőrét, mely által egész borzas hajerdeje előre-hátra mozdult, mint a babuka bóbitája, azzal megfogá a borzalmas állatot azon részénél fogva, mely legtávolabb van a fejétől, s ilyenformán a levegőbe emelte, csúnya savanyú képet csinált, megcsóválta fejét, s kétségbeesett elszántsággal nekifanyalodva eltátá a száját, szemeit behunyta, s egy perc alatt eltűnt az egér.

A bohóc még nem tudott szólni, hanem a torkához kapott; nem bolondság egy egész négylábú állatot egyszerre lenyelni; de a másik kezét egyszerre nyújtotta a nagy úr elé, fuldokolva nyögven:

- Azt a száz forintot!

- Micsoda száz forintot? - kérde a tréfás úr. - Hát mondtam én, hogy adok száz forintot? Nemhogy megköszönnéd, hogy olyan ritka sültet kaptál, amit még a nagyapád sem evett, hanem még fizessenek is érte.

A tréfán volt mit kacagni, ámde rögtön elmúlt a jókedv, mert a bohóc egyszerre elkékült, elzöldült, szemei kidülledtek, hanyatt veté magát a székből, nem tudott szólni, csak fuldokolva mutatott feltátott szájára, és elkezdte rángatózni.

- Ahol van ni, a torkán akadt! - kiáltának többen.

A nagy úr megijedt, ez igen komoly fordulatot adott a tréfának.

- Töltsetek a szájába bort, hogy lenyelhesse.

A hajdúk hirtelen kapták a palackokat, s kezdék itceszámra töltögetni a bohóc torkába a jóféle egrit és ménesit, ki nagy sokára lassankint nagy lihegve magához kezdte térni, s szemeit törülve érthetlen szókat makogott.

- No, fogjad a száz forintot - szólt a megszeppent nagy úr, ki az ijedségből alig tudott magához térni, s örömet akarta volna megengesztelni a halál révéről érkezett bohócot.

- Köszönöm - nyögé az keservesen -, nem kell már, vége a Vidrának, meghal a Vidra! Még ha a farkas ölte volna meg a Vidrát, de egér öli meg.

- No, ne bolondozz, hiszen semmi bajod sem lesz, nesze, még a másik száz is, no, ne tégy úgy, hiszen már elmúlt. Űssétek egy kicsinyt hátba; hozzátok elő az ózpecsenyét, majd az lenyomtatja.

A bohóc megköszönte a hátbaütést, s amint az ózhúst eléje tették, azzal a kétes kifejezésű pofával, mint mikor a durcás gyermek nem tudja, hogy sírjon-e, vagy nevensen, s majd elneveti magát, majd ismét elbődül, ült neki az ízletes hideg sültnek, mely finoman spékeltén, jó borsos, tejfeles lében volt elkészítve, s abból akkora falatokat kezdte magába tömni, hogy nincs a világon akkora egér. Ez végre teljesen megnyugtató a nagy urat. A bohóc búsan, keservesen evett, odainté az agarat is, nagy falatokat hányva fel a

levegőbe, miket az gyönyörű ügyességgel tudott elkapni, s nagy szomorún mondá olyankor, mintha az utolsó falatját osztaná meg vele:

- Nesze, Matyi! (A nagy úr bohócának állatnevet, kutyáinak embernevet adott.)

A tréfa mégis jól ütvén ki, s megszabadulván a nagy ijedségtől, a nagy úr felszólítá Gyárfást, hogy most erre rögtön mondjon verset.

A poéta megvakarta az orrát, és szólt:

„Mily kicsiny a kis egér, de cigány torkába ha nem fér,
Jobbra, de balra forog, sír szeme, könnye csorog.”

- Ejnye, kend szemtelen tolvaj! - kiálta rá a nagy úr. - Hisz ez az utolsó sor lopás Gyöngyösiből, aki hasonlót írt a Torda hasadékba szorult kéményseprőrül.

- Pardon grácia - szólt a poéta megzavarhatatlan képpel -, ez poetica licentia: a poétáknak szabad egymástul lopni, s ez a figura neveztetik plágiumnak.

A nagy úr intésére felhordák a hajdúk a magukkal hozott hideg étkeket, s a megrakott asztalt odatolva elé, míg ő maga ágyán fekvé maradt, az asztal túlsó végén három tábori széken foglalának helyet a kedvenc személyek: a bohóc, az agár és a poéta.

A nagy úr lassankint étvágyat kapott e három személyt látva enni, a bor apródonkint összeatyafiasítá őket, a poéta a cigányt kezdte nagyságolni, a bohóc meg az urát tegezte, ki egyre-másra szórta a silány elméncségeket az egérről, melyeken a másik kettőnek hahotával kellett nevetni.

Mikor aztán a jó úr maga is azt hitte, hogy lehetetlen többféle variációban szólni az egérről, akkor a cigány a keblébe nyúlt, s elneveté magát:

- Itt az egér!

S azzal kirántá azt frakkja belső zsebéből, ahova észrevétlenül csúsztatá, míg a megijedt társaság azt hivé, hogy lenyelte, s meg akart fúlni tőle, s csaknem kétségbeesve kérlelte, etetvén-itatván mindenféle jóval.

- Nesze, Matyi!

Az agár aztán igazán elnyelte a corpus delictit.

- Hát, te csalárd semmirekellő! - kiálta fel az úr. - Így szedsz te rá engem! Felakasztatlak. Hajdúk, hozzatok kötelet! Fel kell húzni a gerendára.

Azok menten szót fogadtak; a folyvást kacagó cigányt megragadták, felállíták egy székre, nyakára veték a hurkot, a kötél túlsó végét keresztülhúzták a gerendán, s akkor kirúgták alóla a széket.

A bohóc rúgott, kapálózott, nem használt semmit, ott tartották mindaddig, míg igazán fuldokolni nem kezdett, s csak akkor eresztették le újra.

A bohóc megharagudott.

- Én nem vagyok bolond, hogy többet felakasztassam magamat, mikor tisztességesen is meg tudok halni.

- Csak halj meg - biztatá a poéta -, ne félj, epitáfiumodról majd én gondoskodom.

- Meg is halok - szólt a bohóc, s hanyatt veté magát a földre, és behunyá szemeit.

Gyárfás rögtön készen volt az epitáfiummal.

*„Itt fekszel, te cigány, soha többé nem te
kacagván,
Más hegedűse valál, rád hegedűle halál.”*

És a cigány nem mozdult meg többet. Elnyúlt, megmerevedett, lélegzete elállt, hiába csiklandák az orrát, a talpait, meg nem mozdult. Akkor feltevék az asztalra, körülrakták égő gyertyákkal, mint valami ravatalt, s a hajdúknak énekelni kellett fölötte, mint valami halott felett, mindenféle bolond értelmű dalt, a poétának pedig fel kellett állani egy székre, s onnan búcsúztatót mondani fölötte.

A nagy úr kacagott, hogy az orcája elkékült bele.

Míg ezek odabenn folytak a Törökszakad csárda egyetlen vendégszobájában, addig új vendégek közelítének a vendégnemszerető hajlék felé.

Ama szerencsétlenül járt hintó utasai voltak ezek, mely a keresztúti gáton saját szemeink és a csapláros szemei láttára a sárban megfeneklett, s miután a vele levő emberek és igavonó állatok három óra hosszat hasztalan törekedtek a zátonyra jutott járművet helyéből megmozdítani, végre kénytelen volt a kocsiban ülő egyetlen úr azon sajtáságos ötletre vetemedni, hogy magát gyalog emberháton a csárdáig vitesse.

Felült tehát a vadásznak, egy hórihorgas, széles vállú cseh suhancnak a hátára, s inasát otthagynva a hintón, hogy vigyázzon a holmira, a postakocsist a kocsilámpával maga előtt küldé, s ilyen furcsa módon belovagolt a csárdáig. Az izmos cseh vadász ott tette le a tornác alatt a hátául.

Érdeemes lesz az új jövevényt, amennyire lehet, hirtelelenségben megismernünk.

Külső viselete mutatá, hogy nem az alföldi urak közül való.

Levetve bő, kurta gallérú à la Quiroga köpönyegét, egy sajtászerű módit engede láttatni, minőt, ha napjainkban mutogatnának az utcán, nemcsak az utcagyerekek, de magunk is utána szaladnánk.

Nevezték ezen divatot amaz időben „à la calicot”-nak.

Fején kicsiny, kurta kalap, körülbelől oly alakú, mint egy kis pléh casserole, oly keskeny karimával, hogy az ember kétségbeesik, ha elgondolja, hogy minél fogva veszi le.

E kurta kalap alól kétfelől nagy csomó kifelé fodorított liff-leffegő hajerdő bokrosodik elő olyan mennyiségben, hogy felyülkerül a kalap karimáján.

Az arc meg van borotválva, csak két hegyes bajusz ágas-kodik az ég felé öklelő modorban, s a nyak egy magas kemény kravátliba van szorítva, melyet két hegyes vászonfül díszít, hogy az ember az állat meg nem bírja benne mozdtítani.

A sötétzöld frakk dereka éppen a hóna alatt van, de szárnyai térden alul érnek, s gallérja olyan magas, hogy alig lehet belőle kilátszani, mellhajtókája pedig két-

szer-háromszor is ki van hasogatva, a frakk rézgombjai nem nagyobbak egy meggyagnál, ujjai pedig éktelen bővek, pufogósak, vállain magasra felemelkedve.

A viaszsárga mellény csaknem el van takarva félig a kihajló nagy melltászi által.

Megteszi az egészet az à la cosaque lábravaló, mely aláfelé mindinkább bővülni kezd, végre a csizmáknál buggyot vet, s elől ki levén hasítva, ott kell a csizmát kidugni rajta.

A mellény alul mindenféle csengő-bongó zsuzsuk lógnak elő, a csizmákra pedig irtóztató hosszú sarkantyúk vannak ütve, hogy ha nem vigyáz az ember, kiszúrhatja velök a szemét.

Ilyen volt az azon idők harcias divatja; amikor tudniillik sehol sem volt harc.

Kiegészíté a viseletet egy vékony tekenősbékahéj pálcikó elefántcsontból faragott madárfejjel, melyet a jó szokásokkal ismerős ember rendszeren a szájában szokott forgatni; ha síp is volt a madár fejében, igen úriás dolog volt rajta sípolni.

Ilyen férfi volt az újon érkezett vendég, s ha ruháját leírtuk, úgy hiszem, egészen ismerjük őt. Az akkori idők divatemberei magok is aszerint változtak, idomultak szokásaikkal, modorukkal, még jellemükkel is, ahogy a divat alakult.

A „jeunesse dorée”, az „aranyifjak” divatjában nagy görcsös botokat viselt a divatvilág, s a párizsi szalonokban szokássá vált az „r” betűt ki nem mondani, s ez egész Coblenzig terjedt, hogy mikor az elegáns ifjak XVIII. Lajos noble garde-ját vezényelték, a katonák nem értették az elköszö-rült „r”-ek miatt, hogy mit mondtak nekik.

A calicot idejében viszont még a boltoslegények is úgy viselték magukat, mint a katonák, s az egész elegáns világ oly kemény „r”-eket mondott, mintha nagyon haragudnék.

A chapeau à la Minerva alatt divat volt republikánusnak lenni, római és görög neveket hordani; a chapeau à la Robinson s a cravate à l'oreille de lièvre (nyúlfülü nyakravaló)

napóleoni szimpátiákat föltételezett; ezt aztán mindjárt a chapeau à la russe váltotta fel, és az emberek mindig ugyanazok voltak; csak öltönyt, elvet és jellemet változtattak, néha ugyan még nevet is, mint ez egy hazánkfíával megtörtént, ki 1790-től 1820-ig minden fázisán keresztülment a párizsi divatvilágnak, s kinek neve volt eredetileg Váry, lett belőle a római divatban Varus, a francia nemzeti divatban de Var, a lengyel szimpátiák divatjában Varszky, azután meg Waroff, és hazajött végre mint Herr von War.

De nem ez az, aki előttünk áll.

- Eh, ventrebleu! Eh, sacrebleu! - kiálta a jövevény (ennyit tanult meg Béranger-bul), amint berúgta a konyha ajtaját, s megrázta esőtül ázott köpönyegét. - Micsoda ország ez! Hej! világot! Ki van idehaza?

E csodára kilépett Bús Péter uram gyertyával kezében, s miután eléggé megbámulta a konyhájába betört jövevényt és szolgáját, szörnyűképpen hozzá nem illő készséggel kérdezé:

- Mit parancsol az úr? - A képe mutatta, hogy semmit sem fog adni.

Az idegen törte a magyar nyelvet, kiejtésén nagyon észrevehetőleg megérezett valami idegen akcentus.

- Mille tonnerres! Nem tudnak itt más nyelven, csak magyarul?

- Nem.

- Az rossz. Hát maga a kocsmáros?

- Én vagyok; hát az úr kicsoda? Honnan jön? Hol lakik?

- Bírok itten, lakom Párizsban. Ördögök engem ide hoztak. Bár vinnének odább; de a sár megfogott az úton. Mármost adjon nekem - comment s'appelle cela? (Itt megakadt, nem jutott eszébe a szó, amit kérni akart.)

- Mit adjak, uram?

- Comment s'appelle cela? Hogy híják?

- Engem? Bús Péternek.

- Diable! Nem magát, hanem azt, ami kell.

- Hát mi kell, uram?

- No, az, ami a kocsit húzza; négy lába, ostorral ütik...

- Lovat?
 - Pas donc; azt nem úgy híják.
 - Forspontot?
 - Az, az, forspont! Nekem kell forspont, mindjárt.
 - Nincs, uram, kinn vannak a lovak a legelőn.
 - C'est triste; akkor itt maradunk. Tant mieux, ez engem nem zseníroz; én utaztam Egyiptomban és Marokkóban, háltam elég déplorable gunyhóban, s az nekem multság. Azt fogom képzelni, hogy valami beduin barakkban vagyok, s ez itt a Nílus áradva ki, s ezek az állatok, akik a vízben szólnak, comment s'appelle cela? - békák, a nílusi aligátorok, s ez a misérable ország - - - hogy híják ezt a département-t?
 - Nem *part* ez, uram, hanem *gát*, úgy híják, hogy a keresztúti gát.
 - Fripon! Nem erről a sárról beszélek, amibe beleragadtam, hanem ezt itt körül hogy híják?
 - Úgy? Az Szabolcs vármegye.
 - Szabolcs? Szabolcs? C'est, parce que bizonyosan sok szabó lakik benne, azért híják így? Haha. Ez jó calembour volt tőlem, c'est une plaisanterie. Tudja?
 - Nem mondhatnám, hanem így híják a magyaroknak egy régi vezéréről, akivel Ázsiából kijöttek.
 - Ah, c'est beau! Ez kedves. A jó magyarok még most is a régi emberekről nevezik a département-okat, ez érzékeny.
 - Hát megkövetem, az úr miféle nemzet?
 - Én nem itt lakom. Bon Dieu! Micsoda fátum valakinek itt lakni, ahol a piszoknak nincs fenéke, s az ember nem lát egyebet, mint gólyát.
 Bús uram gondolá magában, hogy vele is kevesebbet lászon, fogta magát, s fordult a szobája felé.
 - No, no, ne menjen el azzal a gyertyával, signore contadino! - kiálta utána az idegen.
 - Megkövetem, az én nevem nemes Bús Péter, és én meg vagyok vele elégedve.

- Ah, óh, ah, monsignore Bouche, tehát maga nemesember és kocsmáros; nem tesz semmit; Stuart János fejedelmi vér volt, és végtére ő is kocsmáros lett. Hát ha itt kell maradnunk, van-e magának jó bora és szép leánya, hein?

- Borom rossz. Nem úrnak való. Szolgálóm pedig csúf, mint az éjszaka.

- Csúf! Ah, c'est piquant! Nem kell búsulni, annál jobb. Egy gentlemannek ez mindegy; tegnap elegáns dáma, ma Aschenbrödel; egyik szép, mint istenasszony, másik cudar, mint Macbeth boszorkányai, ott parfüm, itt hagymailat, c'est la même chose! Ez mindegy; így tarka az élet.

Bús Péter uramnak sehogy sem tetszett ez a beszéd.

- Jobb volna bizony, ha azt kérdené az úr, hogy hol fog az éjjel hálni, mert azt ugyan magam is szeretném tudni.

- Ah, ça, ez intéressant. Hát nincs itt vendégszoba?

- Van egy, de már abban van valaki.

- C'est rien. Megosztozunk. Ha férfi, nem kell neki magát zsenírozni, ha dáma, tant pis pour elle, annál rosszabb reá nézve.

- Nem úgy van az. Meg kell tudni, hogy Jancsi úr van abban a szobában.

- Qu'est-ce que cela? Ki az ördög az a Jancsi úr?

- Hát Jancsi úr. Nem hallotta az úr soha hírét Jancsi úrnak?

- Ah, c'est fort, ez erős! Hát itt oly patriarkális élet van, hogy az embereknek csak keresztneveik vannak? Eh bien, hát mi baj van Jancsi úrral? Megyek be hozzá, és megmondom neki, hogy én ott akarok a szobájában aludni. És én gentleman vagyok, kit refüzirozni nem lehet.

- Az bizony jó lesz - mondá Bús Péter; azután nem is mondott többet, hanem elfújta a gyertyát, s bement lefekünni, ráhagyva az idegenre, hogy keresse fel hát annak a szobának az ajtaját, ahova be akar menni.

Olyan sötétség volt, hogy ragadt az emberre, hanem a víg danolás és ordítózás hangjai vezetőül szolgáltak a jövővénynek a rejtélyes nagy úr szobájáig, akiről már most tudunk annyit, hogy Jancsi úrnak hívják; hogy miért hívják annak, majd az is kiderül.

Ott a bolondos tréfa már ekkor a dühödés tetőpontját érte, a hajdúk felkapták az asztalt a rajta fekvő bohóccal együtt négy lábánál fogva, s körülhordozák nagy, vonító énekszóval, utánuk ment a poéta, nyakába kötve palástul az abroszt, s pokolnak való rossz alexandrinus verseket deklamálva hevenyében, míg maga Jancsi úr kapott egy szál hegedűt a kezébe, melyet mindenütt utána hordoztak, s egyre-másra húzta a friss magyart, oly ügyesen megcifrázva, mint akármelyik cigány; erre pedig a két parasztlánynak táncolni kellett előtte a két hajdúval.

A bohó temetési paródia összevissza keveredve a táncoló párokkal, a muzsikáló úr hegedűvel kezében, ének és zene, versrikácsolás, ittas ujjongás és kacaj összevissza oly pokoli charivarit szolgáltattak szemnek és fülnek, aminőt csak képzelni lehet.

E pillanatban lépett be az idegen úr a terembe; az ajtót senki sem őrizte, csak akkor vették észre, mikor már megszólalt.

- Jó estét, uraim és dámáim, van szerencsém önöknek szalütírozni.

Amilyen nagy volt a lárma, egyszerre úgy elhallgatott minden ember, a szájak tátva maradtak, ahogy éppen a szó beléjük szakadt, amidőn e közékük nem illő alak egyszerre csak a társaság közepében termett, s nagy affabilitással üdvözlé őket.

Mindenki meg volt zavarodva. Jancsi úr kiejté kezéből a vonót, mert szerette bár a bohóságot a végletekig vinni, de nem szerette, ha azt idegenek látták; azonban mindjárt nem lett a jövővény idegen; mert a bohóc meglepve az egyszerre beállt csend által s feltekintve, amint meglátta a hozzá nem

hasonlótlanul öltözött gavallért, elfeledé, hogy meg van halva, felugrott ravataláról, s nekiesett, átölelte s megcsókolta:

- Hozott isten, kedves, édes, jó barátom!

A kacaj újra kitört e bolond fogadásra.

- Ah, ce drôle de cigány! - szólt az idegen kifeszégetve magát a bohóc ölelései közül. - Ne csókolj meg többet, mert elég volt.

Azzal körülhajtá magát a díszes társaság előtt, arcáról letörölve zsebkendőjével a cigánycsók nyomait.

- Ne derangírozzák magokat miattam, uraim és dámáim, tessék folytatni a mulatságot. Én nem szoktam mulatságot rontani; én igaz gentleman vagyok, aki minden társaságban tudja magának prendre son air. Van szerencsém nagyságtoknak magamban bemutatni *Kárpáti Kárpáthy Abellinót*.

S ezzel pálcája sípján füttyörészve, noble nonchalance-szal veté le magát egy táborigarszékbe nagy sarkantyús lábait egymásra hajlítva.

E szóra még jobban elbámult mindenki. Jancsi úr most már éppen felült fektéből, s tenyereit két térdére téve, úgy bámult a jövevényre, míg a bohóc eb módjára kezdte körülszaglászni az idegent.

Végre ünnepélyes, vontatott hangon kérdé Jancsi úr:

- Az úr *egy* Kárpáthy? Tudja-e, mit tesz az: egy Kárpáthynek neveztetni? Viselni olyan nevet, melyet harminckét ős hagyott hátra, kik mind főispánok, zászlós urak voltak, melynél különben hangzó név nincs a magyar hazában? Azért gondolja meg az úr, hogy mit mond. Kárpáthy csak egy van még a hazán kívül, és azt Kárpáthy Bélának hívják.

- Le voilà! Az éppen én vagyok - szólt az idegen az egyik lábát elnyújtva egy előtte álló széken, a másikkal takust ütve valami új operai dallamhoz, melyet beszéd közben szájába dugott botja végén füttyölt. - Engem szült ebben a barbár országban az apám - ah, ça! Nem az apám: comment s'appelle cela? Az az apám, amelyik asszony volt?

- Tán az anyja?

- Úgy ni! Az anyám. Az egy noble dáma volt, igen finom nevelésű, hanem az apám az egy kissé furcsán tetszett magának. A több furcsaság között van az, hogy engem, egyetlenegy fiát Bélának kereszteltetett, és magyarul taníttatott. Béla! Hát nemesembernek való név az? Szerencsémre az apám jókor meghalt, s én elmentem anyámmal Párizsba. Nevem nem tetszett, tehát akkor legdivatosabb név volt Abellino, csináltam Bélából azt, de azért a magyar nyelvet nem tudtam elfelejteni. Nem tesz semmit. Én tudok négerül is. Az nem árt egy igazi gentlemannek.

- Hm. És lám, most jó, hogy tud, mert különben mit csinálna ezen utazván?

- Ah! Venir ici de Paris, c'est tomber du ciel à l'enfer! Párizsból idejönni, égből potyogni pokolba. C'est merveilleux, csodálatos, hogy tudnak itt élni az emberek. Ah, mon cher hajdú, ott valami sültet látok, legyen szíves közelebb adni, tegye ide az asztalra, és töltsön poharat nekem. A votre santé, messieurs et mesdames! És különösen az úr egészségére, monsieur Jancsi!

Jancsi úr hallgatott; szemei folyvást figyelemmel kísérték a jövevény minden mozdulatát, s arcvonásain lassanként valami csendes szomorúság kezdett elvonulni.

- Hát mi hozza most ide az urat - az égből a pokolba?

- Hélas! - sóhajta Abellino késével, villájával marsot verve a tányérján. - Egy elmúlhatatlan dolog. Egy gentlemannek, ki külföldön lakik, sok szüksége van, s nekem nem hagyott az apám többet, mint rongyos négyszázezer frank jövedelmet; kérem, mi az arra, hogy abból az ember illendően éljen? És hogyan éljen? Ha az ember becsületet akar szerezni a nemzetének, meg kell mutatni a külföldön, hogy mihez ért. Én első házat tartottam Párizsban, saját meute-ét és écurie-t tartottam, szeretőim voltak a leghíresebb táncosnők, énekesnők; utaztam Egyiptomban, Marokkóban elszóktettem a bej legszebb háremhölgyét, a szezon Itáliában töltém, magamnak volt elegáns villám a lago di Como mellett, s írtam utazásaimról a legelső francia au-

teurökkel foliántokat, s kiadtam, mintha magam írtam volna, az académie des sciences megválasztott érte tagjának; homburgi fürdőn egy ülő helyemben elvesztettem egy félmillió frankot, anélkül, hogy egy vonást elhúztam volna arcomon, s az én rongyos négyszázezer frank jövedelmem a capitálissal együtt, phú!

Itt kézzel és szájjal mutatá, hogy az mind a levegőbe van fújva.

Jancsi úr mindig merevebb tekintettel néze a még nem igen idős rouéra, s önkénytelen, öntudatlan egy mély sóhaj szakadt fel kebléből.

- Ez azonban nem tesz semmit - folytatá a chevalier megnyugtató hangon -, míg az embernek van egymilliója, abból elkölthet kétmilliót; ez olyan tudomány, amit könnyű megtanulni. Egyszer azonban ces fripons des créanciers, ezek a gaz hitelezők fejkbe veszik, hogy pénzt kérjenek tőlem, s amint az egyik elkezdi, a többi bolond utána. Én leszidom őket, ők nem elégszenek meg, mennek a törvényszékhez, s nekem el kell hagynom Párizst. C'est pour se brûler la cervelle. Ez főbe lőni való! Mais v'la. A szerencse engem megszeret. Ekkor történik, hogy az apámnak egy testvére, valami Kárpáthy János, aki még sokkal gazdagabb volt az apámnál...

- Ahán!

- Egy bolondos vén öregember, akiről ezerféle ostobaságot mesélnek.

- Valójában?

- Igen. Hogy soha falujából ki nem mozdul, hanem ott tart a kastélyában teátrumot, melyben saját komédiásai játszanak, s oda hozatja a legelső énekesnőket csak azért, hogy neki parasztnótákat daloljanak; aki egy egész palotát tart a kutyái számára, s velök egy asztalnál eszik.

- Hát még?

- Hogy egész háremet tart parasztleányokból, s magához hasonló betyárok társaságában reggelig eltáncol velök, akkor meg összeveszíti a társaságot, s vérig verekesznek.

- Hát aztán?

- És annyira különc a magaviseletében, hogy semmit sem tűrhet, ami külföldi, még csak borsot sem enged tenni az asztalára, mert nem idebenn termett, hanem paprikát, s kávéét nem szabad a házához vinni, cukor helyett pedig mézet használ. Nem bolond ez?

- De biz az. Tud még róla valamit?

- Ah, ezer ilyet; az egész élete mind bolondság, csak egyszer tett életében valami okosat; amidőn én már éppen az utolsón voltam, és semmi sem segíthetett rajtam egyéb, mint egy gazdag örökség, akkor véletlenül ez a gazdag onk-li, ez a magyar nábob, ez a Plutus egy éjszaka torkig eszi magát bíbictojással, s reggelre meghal nekem; amiről engem rögtön tudósítottak.

- És most az úr azért jött ugyebár, hogy a gazdag örökséget menten fölvegye.

- Ma foi, semmi egyéb rá nem bírt volna, hogy e détestable földre lépjek.

- No, hát akkor csak fogassa az úr a lovát a szekere hátuljába, s kocsikázzék vissza Párizsba vagy Itáliába vagy akár Marokkóba, mert az a félbolond nagybátya, az a gazdag betyár *én vagyok*, és nem haltam meg.

Abellino szétmeredt e szókra, kezét-lábát elejté ijedtében, s önkénytelen hebegé:

- Est-ce possible? Lehetséges volna?

- Az úgy van. Én vagyok az a Kárpáthy János, kit a köznép Jancsi úrnak csúfol, ahogy az úrnak is tetszett szólítani.

- Ah, ha gondolhattam volna! - kiálta felugorva a chevalier, s sietett megragadni nagybátyja kezét. - De hisz énelőttem a rossz emberek egészen másformán írták le az én egyetlenegy onklimat, úgy, hogy éppen nem képzelhettem őt egy ily derék noble gentleman alakjában; mille tonnerres! Merje nekem még valaki mondani, hogy az én kedves onklim nem a legderekbabb gavallér a kontinensen! Vigasztalhatatlan volnék, ha meg nem ismertem volna. Ez nagyon derék: egy holt onklit keresek, és találok egy elevent; c'est bien charmant! A szerencse istenasszony nemhiába dáma, mert egészen belém bolondult.

- Hagyja az ilyenfajta beszédet, édes uramöcsém, nem szeretem én azt, én már ahhoz vagyok szokva, hogy velem még a hajdúm is gorombán beszél, mert az nekem jobban tetszik. Úröcsém jön nagy messze földről engem örökölni, a hitelezői regementestül jönnek utána, s most úgy találja, hogy én még élek; már hogyan volna ez bosszantó?

- Au contraire. Minthogy kedves onklim él, annál könnyebben teheti magát szeretetre méltóvá előttem.

- Hogyan? Nem értem.

- No, én nem akarok évenkénti apanázsért *bejönni*, ce serait bien fatigant mind a kettőnkre nézve; hanem azon ajánlatot teszem, hogy ha most kifizeti adósságaimat egyszerre, békét hagyok ezután.

- Üm, be nagylelkű; és ha ki nem fizetem, akkor tán háborút indít?

- No, édes onkli, minek ez a plaisanterie? Minek azt mondani: „Ki nem fizetem”? Une bagatelle: egynéhány százezer livres. Mi az magának?

- Már, édes úröcsém, nagyon sajnálom, hogy birtokának, melyet vitéz őse érdemeivel szerzett, oly könnyű szerén nyakára hágott, de nem segíthetek rajta; a pénz nekem is kell; én is bolondokra költöm, de itthon termő bolondokra, nekem vannak betyár pajtásaim, hajdúim és léhűtőim falkaszámra, és ha azokra el nem megy a jövedelmem, megtraktálom a mezőn lakó darvakat, vagy egy bolondos kedvemben hidat építtetek egyik hegytől a másikig, de biz az én jövedelmemből sem táncosnékat nem kocsikáztatunk, sem marokkói hercegasszonyokat nem szöktetünk, sem a piramisokra nem mászunk; ha tetszik - enni-inni mindig talál nálam, amennyit akar, szép leányban is válogathat un-tig, s ha felöltözteti cifrára, csak olyanok, mint a marokkói hercegasszony; utazhat is, mert elég nagy az ország, hét egész nap akár le se szálljon a szekérről, mindig saját jószágaimon mehet, de pénzt külföldre, Dunába vizet nem hordunk.

A chevalier veszteni kezdé türelmét, s az egész kellett-lecke alatt szüntelen forgatta maga alatt a széket, elő-re-hátra feszengve rajta.

- Hiszen nem ajándékot kérek! - kiálta végre szóhoz juthatva. - Hanem csak éppen előlegezést.

- Előlegezést? Mire? Tán a tulajdon bőrömre?

- Eh! - kiálta fel türelmetlenül Abellino, s arcán az a fitymáló impertinencia kifejezése kezdett helyet foglalni, melyet oly jogosan bámulunk némely embereknél, kik éppen akkor, midőn legalázatosabbaknak kellene lenniök, szúrni, sértegetni tudnak. S ezzel nyakát kravátlijában nagy dőlyfösen hátraigazítva, két ujját tászlijába dugva monda:

- Hisz amiye van, az elébb-utóbb úgyis az enyém lesz; csak nem akarja magával vinni a *koporsóba*?

- *Koporsóba!* - kiálta fel összerendülve az öreg, s arca egyszerre elhalaványult. - Mit? *Koporsóba*? Én?

- Igen, igen; fél lába úgyis már a *koporsóba*, bankettek, pástétomok és parasztleányok majd a másikat is odaviszik, és akkor mindene az enyim lesz, anélkül, hogy meg kellene köszönnöm.

- Kocsisok! - ordíta felugorva helyéből az öreg Kárpáthy, s arcán e percben egy hős vonásai látszottak. - Elő a széke-ekkel! Megyünk innen, megyünk ebben a pillanatban. Ne vegyen senki lélegzetet sem többet ebben a szobában.

Abellino kacagott az öreg tehetetlen haragján:

- No, mit dühösködik, mit échaufirozza magát; így még hamarább megüti a guta. Nono, jó öreg, nem kell úgy mér-gelődni, hiszen én ráérek, én még fiatal vagyok.

S ezzel elkezdett valami vaudeville-ből eszébe maradt sanzontöredéket dúdolni, végignyújtózva egyszerre három széken.

A hajdúk ki akarták alóla ráncigálni a székeket, s a holmit készültek összetakarítani.

- Hagyjatok mindent, ahogy van! - kiálta az öreg. - Nem kell semmihez nyúlni, amihez ő hozzáért! Kocsmáros! Hol van az úr? Ami ebben a szobában van, az mind az úré.

Az utolsó szavaknál már egészen berekedt az öreg, hogy alig lehete a szavait érteni. A bohóc megfogá kezét, hogy el ne essék, a poéta féltében előrekotródott.

- Lássa, magának nem használ a lárma - szólt gúnyos részvétellel Abellino. - Ne szaladjon úgy, mert elesik, s az nem egészséges, vegye magára bundáját, hogy magát meg ne hűtse; hol van a nagyságos úr lábtarisznyája? Hej, fickók, téglát melegíteni az én kedves onklím lába alá! Vigyázatok minden haja szálára!

János úr ezalatt egy szót sem szólt; életében első eset volt ez, hogy így merték őt felbosszontani. Hah! Ha más tette volna, milyen kimenetele leendett! A hajdúk, a lovászok reszketve állottak előtte, maga Bús Péter uram is megnémult, amint a hallgató néma arcra tekintte, mely véres szemével merően nézett maga elé...

A hajdúk nagy nehezen a kocsiba emelték; a két leány mellé ült kétfelől, ekkor odainté magához a kocsmárost, s tompa, rekedt hangon néhány szót mormogott fülébe, mire az helybenhagyólag billentett fejével. János úr ekkor odaveté neki tárcáját, s inte, hogy tartsa meg mind.

Azzal kirobogott a hintó, körülfogva fáklyás lovagjaival.

Gúnyos, rikácsoló hangon szólt utána a roué bosszontó búcsúja, aki csókot hányva integetett felé:

- Adieu, cher oncle! Adieu, kedves Jancsi bácsi! Tisztelem a kisasszonyokat odahaza és a kiskutyákat detto! Au revoir! A viszontlátásig!

És hányta folyvást a csókokat utána.

A kocsmáros ezalatt kezdett egyet-mást kihurcolni a szobából, ágyakat és asztalokat, miket János úr neki hagyott.

- Ah, cher ami, nem hagyhatná el azt a takarítást reggelig, szükségem volna reájok!

- Nem lehet, mert a házat fel kell gyújtanom.

- Quae diable! Hát hogy mer ilyet mondani?

- A ház azé az úré, aki elment; ami benne van, az enyim, s ki van fizetve az ára; ő azt parancsolta, hogy a kocsmát fel kell gyújtani, s ezen a helyen nem lesz többet kocsmá; a többire kinek mi gondja.

És azzal szépen odatartá nagy flegmával a gyertyát az eresz alatti nádkévéhez, s nagy hidegvérrel nézte, mint harapózik tovább a láng. A világosságnál nagy kényelmesen számíthatá meg, mennyi pénzt kapott ez illuminációért. Három házat vehetett rajta Szegeden. Meg volt elégedve.

A chevalier-nak, ha benn nem akart égni, nem volt mit tenni más, mint szedni a köpönyegét, s leguggoltatván hórihorgas lovását, felülni a hátára, s újra visszavitetni magát a hintójához.

- Te kiűztél engem a csárdából, én kiűzlek téged a világból! - mormogá magában, míg lovásza cuppogó csizmákkal tántorgott vele odább a végtelen sárban. A két ember egymás hátán olyan volt a tűzvilágnál, mint egy bukdácsoló óriás.

Itt végződött a két rokon végzeteljes találkozása a Törökörszakad csárda alatt.